

FƏNN SILLABUSU

İxtisas: 050117-Tarix və coğrafiya müəllimliyi A/B

Fakültə: Tarix-coğrafiya və incəsənət

Kafedra: Tarix və onun tədrisi metodikası

I Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: Türk xalqları və dövlətlərinin tarixi (Bakı Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsinin Elmi Şurasının 18 may 2022-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol N 9)

Kodu: İPF-B07

Tədris ili: II (2025-2026-cı il) Semestr: III.

Tədris yükü cəmi: cəmi- 210 Auditoriya saati 75 (45 saat müəhazirə, 30 saat seminar)

Təhsilalma forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 7 kredit

II Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, dərəcəsi: b/m.Bağırov Güloğlan Baloğlan oğlu

Kafedranın ünvanı: Lənkəran ş., Ə.Məmmədov küç., 21, 2 saylı korpus

Məsləhət günləri və saati: 1 gün saat 10⁰⁰-11⁰⁰

E-mail ünvanı: bagirovguloglan204@gmail.com

III Təvsiyə olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

1. Türk xalqları və dövlətlərinin tarixi Taleh Cəfərov Bakı 2024
2. Türk xalqları tarixi Əsməd Muxtarova. Bakı 2008
3. Türk xalqları tarixi Dərgah Qüdrətov. Bakı 2000
4. Böyük Hun imperiyası Bəhəddin Ögəl. Bakı 1992
5. Oğuzlar Faruk Sümər. Bakı 1992
6. Oğuznamə Fəzlullah Rəşidəddin. Bakı, 1992.
7. Türkün qızıl kitabı. Rəfiq Özdək Bakı, 1992.

IV Prerekvizitlər: Fənnin tədrisindən əvvəl Azərbaycan tarixi fənninin tədrisi məqsədə müvafiqdir.

V Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxtda başqa yaxın fənlərin tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI Fənnin təsviri və məqsədi: Bu fənn Türk dünyasına aid olan xalqların və dövlətlərin tarixini öyrənməklə tarixi məkana görə ictimai, siyasi və mədəni proseslərin müqayisəsini, həmçinin türk dünyasında mühüm rol oynayan şəxsiyyətlərin fəaliyyətini və xalqların inkişaf dinamikasını öyrənir, Türk xalqlarının və dövlətlərinin mədəniyyətinin dünya xalqlarının mədəniyyətinə təsirini təhlil edir.

VII Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII Qiymətləndirmə: Tələbələr billiyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bal aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar dərslərində fəaliyyətinə görə və 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçirilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəfli.
- 9 bal-tələbə keçirilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam aça bilər.
- 8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçirilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırma bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

İmtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan nəticəsi bir semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunur. Nəticələri bir semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

Nö	Bal	Qiymət	
1.	91-100	əla	A
2.	81-90	çox yaxşı	B
3.	71-80	yaxşı	C
4.	61-70	kafi	D
5.	51-60	qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam – intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməli.

X Təqvim planı: 45 saat mühazirə, 30 saat seminar

Nö	Keçirilən mühazirə və seminar mövzuları	Müh	Sem
1	Türklərin ilkin vətəni sivilizasiya mərkəzlərindən biri kimi. Plan: 1. Türk/Turan sivilizasiyası və onun inkişaf mərhələləri. 2. Türk coğrafiyasında ibtidai icma quruluşu. 3. Türklərin ilkin vətəni problemi. 4. Erken prototürklər. Mənbə: [1; s.54-83; 2; 3]	2	2
2	Böyük Hun imperiyası. Plan: 1. Hun imperiyasının yaranması. Hun -Çin münasibətləri (e.ə. III-II əsrlər). 2. Mete xanın islahatları. 3. Hun imperiyasının parçalanması və süqutu. Mənbə: 1; s [84-102;] 2,3,5	2	
3	Erken orta əsrlərdə Mərkəzi Asiyanın türk xalqları. Plan: 1. Quşanlar. 2. Eftalitlər. 3. Juqanlar. Mənbə: 1; s. [104-124] 2,3	2	2
4	Avropa Hun dövləti. Plan: 1. Hun miqrasiyasının mərhələləri. 2. Hun- Alan qarşıdurmaları. 3. Hun-Bizans münasibətləri (401-434) 4. Atilla dövründə Hun- Bizans münasibətləri (434-453) Mənbə: 1; s [2; s. 125-157.] 2,3,5	2	2
5	Mövzu. Avar dövləti. Plan: 1. Avar dövlətinin yaranması və yüksəlməsi. 2. Avar –Bizans müharibələri. 3. Avar imperatorluğunun süqutu. Mənbə: 1; s [2; s.157-174;] 2,3	2	
6	Xəzər dövləti. Plan: 1. Xəzər dövlətinin yaranması 2. Xəzər- Bizans münasibətləri. 3. Xəzər-Ərəb müharibələri. 4. Xəzər dövlətinin süqutu. Mənbə: 1; s [2;s.174-193] 2,3	2	2
7	Birinci və ikinci türk xaqanlıqları. Plan: 1. I Türk xaqanlığının yaranması və İstəmi xaqanın qərb yürüşü. 2. Türk-Eftalit və Türk-Sasani münasibətləri. 3. I Türk xaqanlığının parçalanması və süqutu. 4. II Türk xaqanlığının yaranması və yüksəlişi.	2	2

	Mənbə: 1; s [194-213] 2,3,7 Uyğurlar və Xakaslar Plan: 1. Uyğur dövlətinin yaranması və yüksəlməsi. 2. Uyğur əsrinin sonu. 3. Cənubi Sibir əhalisi. Xakaslar. Mənbə: 1; s [216-232;] 2,3	2	2
9	Bulqarlar, Peçeneqlər, Qıpçaqlar Plan: 1. Böyük Bulqariya dövlətinin yaranması və işğalçı yürüşləri. 2. Peçeneq tayfa ittifaqının yaranması və hərbi yürüşləri. 3. Qıpçaq tayfa birliklərinin yaranması və Rus knyazlarına qarşı birgə mübarizə. 4. Mərkəzləşmiş Qıpçaq dövlətinin yaradılması uğrunda mübarizə. Mənbə: [1; s 213-263] 2,3	2	
10	Oğuz Qəznəli və Səlcuq dövlətləri . Plan: 1. Oğuzların təşəkkülü və tayfa ittifaqının yaranması. 2. Oğuz dövləti. 3. Qəznəvilər dövləti. 4. Səlcuqların Mərkəzi Asiyaya yayılması. 5. Kiçik Asiyada Səlcuq dövləti. Mənbə: [1; s.279-308] 2,3,5,6	2	2
11	Xarəzmşahlar və Qaraxanlılar dövləti. Plan: 1. Xarəzmşahlar dövlətinin yaranması və yüksəlişi. 2. Xarəzmşahlar dövlətinin süqutu. 3. Qaraxanlılar dövlətinin yaranması. 4. Qaraxanlılar dövlətinin parçalanması və süqutu. Mənbə: [1; s.333-355;] 2,3	2	2
12	Anadolu bəylikləri. Plan: 1. Saltüklü bəyliyi 2. Məntəşeoğulları bəyliyi. 3. Məngüsoğulları və Danişməndilər bəylikləri. 4. Qaramanoğulları bəyliyi. 5. Dülqədiroğulları bəyliyi. Mənbə: [1; s.405-419.] 2,3	2	
13	Osmanlı imperatorluğu Plan: 1. Osmanlı dövləti " Quruluş" dövründə. 2. " Yüksəliş" dövründə Osmanlı imperiyasının daxili və beynəlxalq vəziyyəti. 3. Osmanlı imperiyası "Durğunluq" dövründə. 4. Osmanlı imperiyası "Geriləmə" dövründə. 5. "Tənəzzül" dövründə Osmanlı imperiyasının daxili və beynəlxalq vəziyyəti. Mənbə: [1;s.444-508] 2,3	4	2
14	Kırım, Qazan və Həştərxan xanlıqları. Plan: 1. Kırım xanlığının yaranması və inkişafı. 2. Kırım xanlığının Rusiya tərəfindən işğalı. 3. Qazan xanlığının yaranması və Rusiya tərəfindən işğalı. 4. Həştərxan xanlığının yaranması və Rusiya tərəfindən işğalı. Mənbə: [1;s.508-553] 2,3	2	2
15	Teymurilər və Şeybanlı dövlətləri. Plan: 1. Teymur imperiyasının yaranması. 2. Teymur imperiyasının siyasi, ictimai və iqtisadi həyatı. 3. Şeybanlı dövlətinin yaranması və inkişafı. 4. Şeybanlı-Səfəvi mühasibətləri. 5. Şeybanlı dövlətinin parçalanması və süqutu.	2	

	Mənbə: [1; s 554-576] 2,3		
	Babur imperiyası. Plan: 1. Babur imperiyasının yaranması və güclənməsi. 2. Babur imperiyasının zəifləməsi və süqutu. 3. Babur imperiyasında idarəetmə sistemi və ordu quruculuğu. Mənbə: [1; s 576-593.] 2,3	2	2
17	Qazax, Buxara, Xivə və Kokand xanlıqları. Plan: 1. Qazax xanlığı. 2. Buxara xanlığı. 3. Xivə xanlığı. 4. Kokand xanlığı. Mənbə: [1; s 16-46.] II cild 2,3	2	2
18	Mərkəzi Asiyanın Çar Rusiyası tərəfindən işğalı və ilhaqı. Plan: 1. Mərkəzi Asiyanın Çar Rusiyası tərəfindən işğalı. 2. Türküstan general-qubernatorluğunun inzibati quruluşu. XIX əsrin II yarısında çarizmin müstəmləkəçilik siyasəti. 3. XIX əsrin II yarısında Türküstanda xalq üsyanları. Mənbə: [1; s 47-68] 2,3	2	2
19	Volqaboyu, Sibir və Altayın türk xalqları XIX-XX əsrin I yarısında. Plan: 1. Volqaboyu türkləri XIX-XX əsrin əvvəllərində. 2. Çar Rusiyasının Yakutiya müstəmləkə siyasəti. 3. Altay türkləri XIX-XX əsrin əvvəllərində. Mənbə: [1; s 69-89] 2,3	2	2
20	Rusiya və SSRİ-nin türk xalqları XX əsrin I yarısında. Plan: 1. Rusiyanın Türk müsəlman əhalisinin sosial-iqtisadi vəziyyəti. 2. Rusiyanın Türk müsəlman əhalisi I dünya müharibəsi illərində. 3. Türk xalqları Sovet quruculuğu dövründə. 4. Türk xalqları II dünya müharibəsi illərində. Mənbə: [1; s 142-164; 184-218.] 2,3	2	2
21	SSRİ-nin türk xalqları XX əsrin II yarısında. Plan: 1. 1941-1945-ci illər müharibəsinin nəticələrinin aradan qaldırılması. 2. İctimai-siyasi vəziyyət 3. Sosial- iqtisadi həyat Mənbə: [1; s 219-238.] 2,3	2	2
22	SSRİ-nin süqutu və müstəqil türk dövlətlərinin yaranması. Plan: 1. SSRİ-nin süqutu və Müstəqil Dövlətlər Birliyinin yaranması. 2. Post sovet məkanında yeni müstəqil türk dövlətlərinin yaranması. 3. XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəllərində türk dövlətlərinin siyasi vəziyyəti. Mənbə: [1; s 239-286.] 2,3	1	

XII Fənn üzrə tələblər:

Türk xalqları və dövlətlərinin tarixi fənnini öyrənməklə türk xalqlarının inkişaf yolları, onların yaratdıqları dövlət və imperiyalar, maddi –mənəvi mədəniyyət nümunələri, ümumdünya tarixindəki oynadıqları rolu və yeri elmi-tarixi baxımdan analiz edilməsi öyrənilib mənimsənilir.

XI Fənni üzrə təlim nəticələri:

- Türk xalqları və dövlətləri tarixinin spesifik xüsusiyyətlərini şərh edir.
- Türk xalqlarının və dövlətlərinin tarixində baş vermiş proseslərdə şəxsiyyətlərin rolunu izah edir.
- Türk xalqlarına və dövlətlərinə məxsus olan mədəniyyətlərin dünya xalqlarının mədəniyyətlərinin formalaşmasına təsirini təhlil edir.
- Türk xalqları və dövlətlərinin tarixinin öyrənilməsində müxtəlif mənbələrin əhəmiyyətini dəyərləndirir.
- Müxtəlif mənbələrdən istifadə etməklə türk xalqları və dövlətləri tarixinə dair təqdimatlar hazırlayır.
- Tarixi məkana görə ictimai, iqtisadi, siyasi və mədəni proseslərə dair referatlar hazırlayır.

XIII. Tələbələr fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV. Kollokvium sualları:

I kollokvium sualları:

1. Türk/Turan sivilizasiyası və onun inkişaf mərhələləri.
2. Türk coğrafiyasında ibtidai icma quruluşu.
3. Türklərin ilkin vətəni problemi.
4. Hun imperiyasının yaranması. Hun -Çin münasibətləri (e.ə. III-II əsrlər).
5. Mete xanın islahatları.
6. Quşanlar.
7. Eftalitlər.
8. Jujanlar.
9. Hun-Bizans münasibətləri (401-434).
10. Atilla dövründə Hun- Bizans münasibətləri (434-453).
11. Avar dövlətinin yaranması və yüksəlməsi.
12. Avar -Bizans müharibələri.
13. Xəzər dövlətinin yaranması.
14. Xəzər-Ərəb müharibələri.
15. I Türk xaqanlığının yaranması və İstəmi xaqanın qərb yürüşü.

II kollokvium sualları:

1. Uyğur dövlətinin yaranması və yüksəlməsi.
2. Böyük Bulqariya dövlətinin yaranması və işğalçı yürüşləri.
3. Qıpçaq tayfa birliklərinin yaranması və Rus knyazlarına qarşı birgə mübarizə.
4. Oğuz dövləti.
5. Qəznəvilər dövləti.
6. Kiçik Asiyada Səlcuq dövləti.
7. Xarəzmşahlar dövlətinin yaranması və yüksəlişi.
8. Qaraxanlılar dövlətinin yaranması.
9. Məngüsoğulları və Danişməndilər bəylikləri.
10. Dülqədirsoğulları bəyliyi.
11. Osmanlı dövləti " Quruluş" dövründə.
12. "Yüksəliş" dövründə Osmanlı imperiyasının daxili və beynəlxalq vəziyyəti.
13. "Tənəzzül" dövründə Osmanlı imperiyasının daxili və beynəlxalq vəziyyəti.
14. Kırım xanlığının yaranması və inkişafı.
15. Qazan xanlığının yaranması və Rusiya tərəfindən işğalı.

XV İmtahan sualları:

1. Türk/Turan sivilizasiyası və onun inkişaf mərhələləri.
2. Türk coğrafiyasında ibtidai icma quruluşu.
3. Türklərin ilkin vətəni problemi.
4. Hun imperiyasının yaranması. Hun -Çin münasibətləri (e.ə. III-II əsrlər).
5. Mete xanın islahatları.
6. Quşanlar.
7. Eftalitlər.
8. Jujanlar.
9. Hun-Bizans münasibətləri (401-434).
10. Atilla dövründə Hun- Bizans münasibətləri (434-453).
11. Avar dövlətinin yaranması və yüksəlməsi.
12. Avar -Bizans müharibələri.
13. Xəzər dövlətinin yaranması.
14. Xəzər-Ərəb müharibələri.
15. I Türk xaqanlığının yaranması və İstəmi xaqanın qərb yürüşü.
16. Uyğur dövlətinin yaranması və yüksəlməsi.
17. Böyük Bulqariya dövlətinin yaranması və işğalçı yürüşləri.
18. Qıpçaq tayfa birliklərinin yaranması və Rus knyazlarına qarşı birgə mübarizə.
19. Oğuz dövləti.
20. Qəznəvilər dövləti.
21. Kiçik Asiyada Səlcuq dövləti.
22. Xarəzmşahlar dövlətinin yaranması və yüksəlişi.
23. Qaraxanlılar dövlətinin yaranması.
24. Məngüsoğulları və Danişməndilər bəylikləri.
25. Dülqədirsoğulları bəyliyi.
26. Osmanlı dövləti " Quruluş" dövründə.
27. "Yüksəliş" dövründə Osmanlı imperiyasının daxili və beynəlxalq vəziyyəti.
28. "Tənəzzül" dövründə Osmanlı imperiyasının daxili və beynəlxalq vəziyyəti.
29. Kırım xanlığının yaranması və inkişafı.
30. Qazan xanlığının yaranması və Rusiya tərəfindən işğalı.

32. Qazax xanlığı.
33. Qazax xanlığı.
34. Mərkəzi Asiya'nın Çar Rusiyası tərəfindən işğalı.
35. Volqaboyu türkləri XIX-XX əsrin əvvəllərində.
36. Rusiyanın Türk müsəlman əhalisi I dünya müharibəsi illərində.
37. Türk xalqları II dünya müharibəsi illərində.
38. 1941-1945-ci illər müharibəsinin nəticələrinin aradan qaldırılması.
39. Post sovet məkanında yeni müstəqil türk dövlətlərinin yaranması.
40. XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəllərində türk dövlətlərinin siyasi vəziyyəti.

Türk xalqları və dövlətlərinin tarixi fənninin sillabusu 050117-Tarix və coğrafiya müəllimliyi A/B ixtisası üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib olunmuşdur. Sillabus "Tarix və onun tədrisi metodikası" kafedrasında müzakirə edilərək, təsdiq edilmişdir (12 sentyabr 2025-ci il, protokol № 1).

Kafedra müdiri : dos. K.F.Mahmudov

Fənn müəllimi : b.m.G.B.Bağirov